

دکتر بهروز اخلاقی

وکیل پایه یک دادگستری

درباره سمینار آموزش منطقه آسیایی سازمان جهانی مالکیت معنوی در پکن*

بنابه ابتکار سازمان جهانی مالکیت معنوی

World Intellectual Property Organisation (WIPO)

یک سمینار چهار روزه، درباره موضوع فوق، با همکاری دفتر مالکیت معنوی دولت جمهوری خلق چین (State Intellectual Property Office (SIPO) و با مساعدت دفتر اختراعات ژاپن (Japan Patent Office (JPO) با شرکت نمایندگان حدود ۲۲ کشور آسیایی از تاریخ ۲۳ لغایت ۲۷ جولای ۲۰۰۱ (اول لغایت پنجم مرداد ماه ۱۳۸۰) در پکن برگزار گردید.

اینجانب بنابه معرفی سازمان کل ثبت اسناد و املاک کشور (قوه قضائیه) توفیق شرکت در این سمینار آموزشی را داشته در جلسات منعقد به طور منظم شرکت نموده و طبق برنامه تنظیمی، گزارشی از وضعیت کنونی حقوق مالکیت معنوی در ایران و روند آموزش و چشم انداز آینده آن را ارائه نمودم که با استقبال هیأت ریسه و شرکت کنندگان در سمینار قرار گرفت.

در این سمینار درباره موضوعات مطروحه روز مالکیت معنوی و وضعیت آموزشی این رشته در کشورهای مختلف آسیایی به ویژه چین، ژاپن، کره جنوبی و سنگاپور،

* - آقای دکتر بهروز اخلاقی وکیل دادگستری گزارشی از سمینار فوق ارسال کرده‌اند. نظر به اهمیت موضوع برای مطالعه همکاران محترم بخش‌هایی از آن در مجله کانون منعکس می‌شود.

سخنرانی‌های جالب توجهی به عمل آمد که نشانه تحول و پویایی و پیشرفت مسایل حقوق مالکیت معنوی در کشورهای آسیایی و روند رو به رشد آموزش نظری و عملی این رشته در سطوح مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در دانشکده‌های حقوق و تأسیس مرکز آموزش حرفه‌ای حقوق مالکیت معنوی جهت تربیت کادر کارشناس و متخصص برای ادارات ثبت علایم تجاری، اختراعات و سایر حقوق مرتبط به مالکیت معنوی، قضات، وکلای دادگستری، مشاوران حقوقی و کارشناسان دادگستری... می‌باشد.

○ اسامی کشورهای شرکت کننده و نمایندگان آنها

بنگلادش:

آقای دکتر رحمت‌اله، سخنران، اداره حقوقی دانشگاه داکا - داکا.

بوتان:

گومبو درجی، معاون اجرایی، وزارت صنعت و تجارت، تیمفو.

برونه‌ای دارالسلام:

خانم نورین آفیزا پی جی زاین، مشاور حقوقی، اتاق دادستان کل، بندر سری بگاوان.

کامبوج:

پن سویشیت، معاون اجرایی، بخش مالکیت معنوی، وزارت بازرگانی، فوم پن.

چین:

مراجعه شود به لیست جداگانه.

فیبجی:

خانم لایسانی تویکناتابوا، دستیار ثبت شرکتها، دفتر مدیرکل اداری، وزارت دادگستری، ساختمانهای دولتی، سووا.

هند:

هاری ام آگراوال، استاد اسبق حقوق، دانشکده حقوق، دانشگاه الله آباد، شهر الله آباد
امارجیت سینگ، دانشکده حقوق مؤسسه مطالعات مالکیت معنوی، دهلی نو.

اندونزی:

خانم رحیم نهار، مدیر علایم تجاری، رییس کل حقوق مالکیت معنوی، تانگرانگ.
آقای اندی نورسامان، مسؤول تکنولوژی اطلاعات، رییس کل حقوق مالکیت معنوی، تانگرانگ.

جمهوری اسلامی ایران:

آقای بهروز اخلاقی، استاد دانشگاه و وکیل دادگستری در زمینه حقوق اختراعات،
دانشکده حقوق دانشگاه تهران، تهران.

پروژه ماه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

جمهوری دمکراتیک خلق لائو:

ماکا شانتالا، رییس بخش مالکیت معنوی، اداره استاندارد و بینیان.

مفولستان:

خانم دلامسرب اژلم خروول، نایب رییس دانشگاه دانشکده اتگوتنگر، المباتور.

میانمار:

خانم داو آمی تین، اداره مهندسی شیمی، دانشکده تکنولوژیکی یانگون، گیوگون.

نیپال:

پوشان راج رگمی، رییس اداره صنایع، تریپور شور، کاتماندو.

پاکستان:

خانم سارا سعید، مأمور بخش WIO، وزارت بازرگانی، اسلام آباد.
خانم نسیم واسیل رزوی، دستیار کنترول اختراعات و طرحها، اداره اختراعات، کراچی.

گینه نو:

آقای دکتر لارنس کالینو، سخنران مالکیت معنوی، دانشگاه گینه نو، ویگانی.

فیلیپین:

خانم زیندا بنگکو، حقوق مالکیت معنوی، اداره مالکیت معنوی، اداره صنعت و تجارت - شهر ماکاتی.
آقای ری آبراهام نگر، حقوق مالکیت معنوی، اداره مالکیت معنوی، اداره صنعت و تجارت - شهر ماکاتی.

جمهوری کره:

جوریون لی، معاون اجرایی، بخش مدیریت اداری، اداره مالکیت معنوی کره - تایجون.

ساموآ:

خانم مارگارت فروین، قائم مقام ثبت مالکیت معنوی، وزارت دادگستری، آپیا.

سنگاپور:

خانم چی مون لین وندی، دستیار ثبت، اداره مالکیت معنوی سنگاپور - سنگاپور.

سريلانكا:

دکتر هارشا کابرا، سخنران، قانون مالکیت معنوی، دانشکده حقوق سری لانکا - کلمبو ۱۲.
 وارناکولاسوریا آراچینگ جایا سوندر، مشاور ارشد، مؤسسه مدیریت تحولات سريلانکا.

تايلند:

سمساک لینگاپراتوم، تحلیلگر امور برنامه ریزی و سیاست، بخش پیشرفت و ارتقا مالکیت معنوی، نوتتابوری.
 خانم تاسانای لرك سانتی ونگ، مشاور ارشد حقوقی، بخش امور حقوقی و کارپردی، نوتتابوری.

ويتنام:

خانم فام کیم آن، معاون کل، دانشکده حقوق مدنی، دانشگاه حقوق هوچی مین، شهر هوچی مین.
 سی تات چی پن، صاحب منصب، دفتر ملی مالکیت صنعتی ویتنام، هانوی.

○ سخنرانان چینی

دکتر می چونگ آن Mi-Chung AHN، بخش بررسی و مطالعه مهندسی ژنتیک، اداره مالکیت معنوی کره - تایجون.
 سانگ وو جون Sang Woo JUN، رییس دانشکده، مؤسسه مالکیت معنوی بین الملل، اداره مالکیت معنوی کره، شهر تایجون.
 آکیهیساکامگایا Akihisa KAMEGAYA، نایب رییس، اداره سیاست مالکیت معنوی، اداره سیاست اقتصادی و صنعت، وزارت اقتصاد، تجارت و اقتصاد،

توکیو.

شیرو کیمورا ShiroKIMURA، کارشناس مدیریت، اداره بررسی اولیه اختراعات،
اداره اختراعات ژاپن - توکیو.

مالیانوان MA Lianyuan، مدیریت اجرایی، اداره مالکیت معنوی - پکن.
خانم سیو کویان الیزابت NG Siew Kuan Elizabeth، استادیار دانشگاه، دانشکده
حقوق، دانشگاه ملی سنگاپور - سنگاپور.
شان ژیاگونگ SAHN Xiaoguang، استاد، دانشکده مالکیت معنوی دانشگاه
شانگهای.

کیشین تریاما Keishin TERAYAMA، نایب رییس کل، اداره بررسی اولیه
اختراعات ژاپن - توکیو.

ژنگ شنگلی ZAENG Shengli، رییس و استاد دانشگاه، دانشکده مالکیت معنوی
دانشگاه پکنینگ، پکن.

○ سازمان دهندگان

اداره مالکیت معنوی جمهوری خلق چین

مالیانوان MA Lianyuan، مدیریت اجرایی.
کیانن دکسی، رییس کل Qian DEXI، اداره همکاری های بین الملل.
لو گولیانگ LU Guoliang، نایب رییس کل، اداره همکاری های بین الملل.
هو یوژانگ Hu Yuzhang، رییس اداره همکاری های بین الملل.

سازمان جهانی مالکیت معنوی WIPO

لی جیهاو LI Jiahao، نایب رییس، همکاری با اداره تحولات آسیا و اقیانوسیه.
سانائو ساتو Sunao SATO، همکاری با اداره تحولات آسیا و اقیانوسیه.

○ چالشهای جدید آموزش مالکیت معنوی در اقتصاد نوین

○ علم و فن آوری، تحول اجتماعی، مالکیت معنوی*

سیر تحول حیات بشری از دورانهای مختلفی گذر کرده است. جامعه کشاورزی و پس از آن جامعه صنعتی به عصر تفرق اطلاعات راه یافته است. نیروی کار دستی به موتور برق و نیروی برق تبدیل شده و دستگاههای خودکار مکانیکی جایگزین بخش عمده‌ای از نیروی کار گردیده است. حمل و نقل گسترده کالا موضوع اقتصاد کالای بازرگانی را به موضوعی اساسی تبدیل کرده است. جریان گردش کالا باعث استفاده گسترده از علامتهای تجارتي شده و به همان نحو موضوع حمایت از حقوق انحصاری ناشی از علامت تجارتي اهمیت شایان یافته است. تکنولوژی چاپ نیز به موضوع حق مؤلف اهمیت زیادی بخشیده است و مالکیت معنوی به موازات تشکیل جامعه صنعتی پا به عرصه وجود گذارده است.

اولین دستگاه حجیم رایانه‌ای در سال ۱۹۶۴ به کار گرفته شد. پس از آن تکنولوژی اطلاعاتی، مدارهای یکپارچه، ماهواره‌های مخابراتی، فیبرنوری، لوح فشرده، شبکه‌های ارتباطی دیجیتالی و غیره یکی پس از دیگری به کار گرفته شد. اکنون دستگاه رایانه به هر نقطه‌ای از جامعه انسانی نفوذ کرده است. توسعه اقتصادی در این عصر به طور فزاینده‌ای متکی بر فعالیت انسانی هوشمند شده است. شمار نیروی انسانی هوشمند به سرعت رو به افزایش است. در این عصر شتاب فزاینده تحولات چنان است که عمر تکامل دستاوردهای بشری از زمان ابداع و کشف یک پدیده تا زمان حصول به ابزارهای کاربردی آن بسیار کوتاه شده است.

برای نمونه عمر تکاملی چند پدیده تکنولوژیک صرفاً جهت مقایسه با پدیده‌های فن آوری نوین آرایه می‌گردد.

پدیده تکنولوژیک عکسبرداری طی مدت ۱۱۲ سال به رشد نهایی خود رسید. این مدت زمان برای موتور الکتریکی ۶۵ سال، تلفن ۵۶ سال، رادیو ۳۵ سال، لامپ الکترونی ۳۳ سال، لامپ اشعه ایکس ۱۸ سال، رادار ۱۵ سال، تلویزیون ۱۲ سال،

* - از سخنرانی‌های آقای ژنگ شنگلی Mr. Zheng Shengli استاد و رییس دانشکده مالکیت معنوی، دانشگاه پکن - چین.

رآکتور هسته‌ای ۱۰ سال، بمب اتمی ۶ سال، ترانزیستور ۳ سال، باتری خورشیدی ۲ سال، لاستیک و پلاستیک ایزومری ۳ سال و تکنولوژی میکروالکترونیک ۱/۵ سال بوده و پس از طی این مدت تحولات بنیادین و اساسی می‌گردند.

اگر در جریان انقلاب صنعتی، نیروی محرکه مکانیکی جایگزین نیروی کار دستی شد، در جریان انقلاب اطلاعاتی، رایانه‌های الکترونیکی (یا به تعبیر چینی‌ها مغز الکترونیکی) جایگزین نیروی کار فکری انسانها شده و شمار نیروی کاری هوشمند در فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی به سرعت افزایش یافته است. تمامی این تحولات منجر بدان شده که بر میزان حمایت از مالکیت معنوی افزوده شده و این حمایت روندی بین‌المللی و جهانی یابد. نیروی کار انسانی اعم از نیروی کار دستی و نیروی کار فکری است. محصول مستقیم نیروی کار فکری، دستاوردهای هوشمند انسانی است، نظیر یک قطعه شعر یا طراحی یک محصول یا یک فرآیند تکنولوژیک و غیره. این محصول فکری نمی‌تواند در عالم خارج واقعیت عینی داشته باشد. مغز انسان می‌تواند طریق ساخت یک قلم را متجسم سازد ولیکن مستقیماً نمی‌تواند یک قلم ملموس قابل استفاده در نوشتن پدید آورد. ابتکار ساخت قلم فقط در صورتی تحقق می‌یابد که این تجسم ذهنی، قابلیت مادی و عینی یابد و مواد خام با استفاده از ابزار به صورت یک قلم تجلی یابد.

امروزه هر نوع کالا حاصل نیروی کار دستی و فکری است. اشیای ملموس دارای ارزش استفاده و ارزش مبادله بوده و به همین دلیل از قابلیت مبادله در بازار برخوردارند. هدف از این مقاله بررسی این موضوع است که آیا دستاوردهای هوش انسانی نیز از ارزش مالی برخوردارند؟ محصول هوش انسانی قطعاً دارای ارزش است زیرا در غیر این صورت کسی مبادرت به تقلید و سرقت طرح دیگران نمی‌کرد. موضوع دیگر آن است که آیا می‌توانیم برای محصول هوش انسانی ارزش مبادله قایل شده (و آن را در قالب امتیازدهی و واگذاری و غیره) همانند سایر کالاهای معمولی مورد ارزیابی قرار دهیم؟

اگر پاسخ به این سؤالات مثبت باشد محصول هوش انسانی به عنوان مال یا دارایی نیز مورد تأیید قرار گرفته است.

در مقایسه با سایر کالاها و محصولات، محصول هوش انسانی دارای چهار خصیصه است: اول آنکه این محصول نتیجه مستقیم کار فکری انسان است، دوم اینکه این محصول در طبقهٔ اطلاعاتی می‌گنجد، سوم اینکه این محصول هوشمند در اثر مصرف از بین نمی‌رود، چهارم آنکه به راحتی عرضه شده و قابلیت تکثیر دارد. ویژگی‌های مزبور باعث می‌گردد که صاحب چنین محصولی نتواند استفاده از آن را تحت کنترل خود داشته و به راحتی از دست می‌رود. برای مثال صاحب یک دوچرخه (به عنوان شی) می‌تواند آن را تملک و کنترل کند لیکن طرح اختراعی دوچرخه (محصول هوش انسانی) را نمی‌تواند عملاً انحصاری کرده و از اختراع خود بهره برداری کند، مگر آنکه قانون این حق را به وی اعطا نماید. سیر تحولات اجتماعی از دوران کشاورزی به صنعتی و النهایه عصر اطلاعات منجر به کاهش کنترل و استفاده مخترع از اختراع خود شده است.

در طول تاریخ، و از دیرباز قوانین هر کشوری مبادرت به حمایت از حقوق عینی افراد می‌نمود. در حقوق رم، حمایت از حقوق عینی مقرر شده بود لیکن مدتهای مدید لازم بوده تا حمایت از مالکیت معنوی محقق شود. قانون حق اختراع و نیز که اولین قانون در حمایت از مالکیت معنوی بود در سال ۱۴۷۴ وضع گردید. در پایان قرن بیستم و با توسعهٔ انقلاب صنعتی و اقتصاد مبتنی بر کالا بسیاری از کشورها مبادرت به تدوین قوانین حمایت از حق اختراع نمودند. کنوانسیون پاریس در حمایت از مالکیت صنعتی در سال ۱۸۸۳ به عنوان اولین کنوانسیون صنعتی زمانی مطرح می‌گردد که علم، تکنولوژی و اقتصاد مبتنی بر کالا به مرحله‌ای از رشد و توسعه رسیده باشد و به همین دلیل است که نظام حمایت از مالکیت صنعتی بعد از انقلاب صنعتی تحقق یافت.

ظهور نظام حمایت از مالکیت معنوی پیشرفت بزرگی در تحول اجتماعی محسوب می‌گردد. وجود چنین نظامی مؤید آن است که دستاوردهای هوش انسانی نیز همانند اشیا ملموس موجب حق مالکیت است و این خود تأثیر زیادی بر پیشرفت اجتماعی، تحول علمی، تکنولوژی، اقتصاد و رونق ادبی و هنری دارد. بسیاری بر این اعتقادند که پیشرفت علمی و تکنولوژیک عامل مهمی در افزایش موفق اقتصاد ملی است. کنوانسیون موجب سازمانی جهانی مالکیت معنوی در سال ۱۹۶۷ در استکهلم امضا شد. در سال ۱۹۹۴ نیز موافقتنامه ناظر بر جنبه‌های تجارتي حقوق مالکیت معنوی که از جمله ناظر بر

تجارت کالاهای تقلبی است در مراکش به امضا رسید.

تشکیل نظام مالکیت معنوی زمانی تحقق یافت که سیستم اجتماعی، اقتصاد، علم و تکنولوژی به حدی از رشد رسیده بودند و این نظام در بین منافع اجتماعی مختلف توازنی ایجاد کرد. کارکرد نظام مالکیت معنوی واقعی است که جامعه امروز نمی تواند آن را نادیده انگارد: «به رسمیت شناختن این موضوع که حقوق مالکیت معنوی از حقوق فردی و شخصی محسوب می گردد.» (نقل از TRIPS)

وضعیت آموزشی حقوق مالکیت معنوی در چین

پروفسور شنگلی در ارتباط با وضعیت کنونی آموزش مالکیت‌های معنوی در دانشکده‌های حقوق دانشگاه‌های چین، اطلاع دادند که این موضوع در دوره لیسانس دانشکده‌های مذکور از جمله دروس اجباری است و دانشجویان فارغ‌التحصیل می توانند برای دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری در زمینه حقوق مالکیت معنوی ادامه تحصیل دهند.

در دوره کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی، دانشجویان علاوه بر ۳۴ واحد دروس عمومی از قبیل: حقوق مدنی، حقوق خانواده، حقوق تجارت، حقوق اقتصادی، حقوق مالیاتی، حقوق کار و تأمین اجتماعی، ۳ واحد درس حقوق مالکیت‌های معنوی را نیز به صورت دروس اجباری می گذرانند. آن دسته از دانشجویان که مایلند در زمینه حقوق مالکیت معنوی ادامه تحصیل دهند ۲۷ واحد از دروس زیر به آنها عرضه می شود:

۳ واحد	۱- حقوق آمریکا و انگلیس درباره حقوق مالکیت معنوی
" "	۲- حقوق مؤلف
" "	۳- فلسفه حقوق مالکیت معنوی
" "	۴- علوم، تکنولوژی و حقوق
" "	۵- حقوق کامپیوتر
" "	۶- حقوق سایبرنیک

- ۷- حقوق قراردادها در ارتباط با اقتصاد و تکنیک
 = =
 ۸- حقوق مالکیت صنعتی
 = =
 ۹- انتقال بین‌المللی تکنولوژی یا دانش فنی
 = =

در دوره دکتری، در رشته حقوق خصوصی و برای اخذ درجه دکتری در زمینه مالکیت معنوی، از جمله دروس اجباری زیر عرضه می‌شود:

- ۱- تحقیقات حقوقی
 ۳ واحد
 = =
 ۲- موضوعات خاص
 = =
 ۳- فلسفه حقوق مالکیت معنوی
 = =

آمار فارغ‌التحصیلان مدرسه مالکیت معنوی دانشگاه پکن هر ساله حدود ۵۰ نفر است که ۳۰ نفر از آنها در دورهٔ لیسانس یا کارشناسی، ۱۵ نفر در دوره کارشناسی ارشد و ۵ نفر در دوره دکتری است.

تعداد کل فارغ‌التحصیلان رشته مالکیت معنوی در دورهٔ کارشناسی ارشد در کل کشور چین حدود ۲۰۰ نفر در سال است. در حال حاضر حدود ۱۰۰۰ کارشناس حرفه‌ای در رشته مالکیت معنوی در چین وجود دارد.

چین برای سالهای آینده به بیش از ۱۰۰۰۰ متخصص حقوق مالکیت معنوی نیاز دارد.

تقاضا برای فارغ‌التحصیلان رشته مالکیت معنوی در سراسر چین بیش از عرضه موجود دانشگاههاست از اینرو آیندهٔ شغلی فارغ‌التحصیلان این رشته بسیار درخشان است.

آمار نحوه توزیع فارغ‌التحصیلان رشته مالکیت معنوی در بازار کار چین طبق تابلوی پیوست به شرح کلی زیر است:

۱۸٪ در دفاتر حقوقی - وکالت و مشاور حقوقی در امور مالکیت معنوی

۱۶٪ در ادارات دولتی و مؤسسات آموزشی

۷٪ در دادگاهها و مراجع قضائی

۱۸٪ در شرکتهای تجاری و مؤسسات بازرگانی

۴٪ در دانشگاهها برای ادامه تحصیل

۳۲٪ سایر بخشهای فعال تجاری - اقتصادی

تجربه چین در زمینه تعلیم و تربیت کارشناسان امور مالکیت معنوی نشانگر تحولات زیر است:

- پذیرش فارغ التحصیلان رشته‌های علوم و مهندسی برای دوره کارشناسی.

- تشویق دانشجویان به انجام تحقیقات اجتماعی در بخشهای مختلف.

- حفظ روابط خوب و سازنده میان دستگاههای قانونگزاری، قضائی، اداری و سایر

مؤسسات پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاههای چین.

○ آموزش مالکیت فکری در سطوح مختلف کاری و تحصیلی در کشور ژاپن^۱

در اهمیت مالکیت فکری و نقش حساس آن در تمدن جهانی، هر چه سخن بگوییم

باز هم حق مطلب ادا نخواهد شد و این به دو دلیل است:

دلیل اول: آنکه با گسترش ابعاد گوناگون عصر اطلاعات و حضور همه جانبه جهانی

شدن، اطلاعات به عنوان اصلی ترین سرمایه بشری بویژه در بعد اقتصادی، پیش از پیش،

اهمیت بیشتری می یابد. اگر روزنامه‌های اقتصادی را ورق بزنید بحث نرم افزار،

سخت افزار، تجارت الکترونیکی و (IT) را در هر صفحه خواهید دید. اگر به کتابهای

عمده و مهم در زمینه حقوق علاقمند باشید در گوشه گوشه بحثهای گوناگون حقوقی، رد

پای بحثهای مالکیت فکری را خواهید یافت.

دلیل دوم: این است که در کشور ما حق این مطلب به خوبی ادا نشده است. از یک

سوی، مالکیت فکری برای ما بحثی جدید و دور از دسترس تلقی می شود و از سوی

دیگر، تأکید افراطی بر بحثهای تکراری و قدیمی، جای اندکی را برای بحثهای جدید که

۱ - از سخنرانی آقای کی شین ترایاما Mr. Keishin Terayama معاونت مدیرکل دفتر مالکیت معنوی ژاپن.

نیاز بدانها بیش از پیش محسوس است، باقی می‌گذارد. کمبود متخصصین آشنا به ابعاد ظریف حقوقی و همچنین مهلت و مجال اندکی که در اختیار متخصصین گذاشته می‌شود، بر حیاتی بودن طرح مباحث مربوط به مالکیت فکری می‌افزاید.

نگارش کتاب و مقاله راجع به مالکیت فکری و حقوق ناشی از آن البته ضروری است ولی مهمتر از آن، فراهم آوردن زمینه آموزش آن است. تربیت متخصصین و کارشناسان آشنا به مسایل عملی مالکیت فکری، نیازی است که در ابعاد مختلف نظامهای حقوقی، اجتماعی و اقتصادی احساس می‌شود و رفع این نیاز ممکن نیست مگر هنگامی که آموزش مالکیت فکری نهادینه شود.

استفاده از تجارب سایر کشورها در این زمینه می‌تواند به تسریع سازماندهی، برنامه‌ریزی و اجرای آموزش مالکیت فکری کمک کند. به همین خاطر در ادامه بحث به تشریح نحوه آموزش مالکیت صنعتی در کشور ژاپن خواهیم پرداخت. با این امید که بتوانیم به طرح هر چه بیشتر این موضوع، کمکی هر چند اندک کرده باشیم. در این زمینه، موضوعات زیر مطرح خواهند شد:

۱- سازماندهی آموزش مالکیت صنعتی در ژاپن.

۲- آموزش افراد شاغل در زمینه مالکیت صنعتی.

۳- آموزش حقیقی فکری در سطح مدارس، دبیرستانها و دانشگاهها.

توضیحاتی که درباره هر یک از چهار موضوع مختلف ارائه می‌شود به اقتضای فرصت موجود، مختصر و کلی هستند. شرح تفصیلی این مطالب را می‌توان در کتب و مراجع بین‌المللی جستجو کرد.

۱) سازماندهی آموزش مالکیت صنعتی در ژاپن

در کشور ژاپن، «مؤسسه آموزش مالکیت صنعتی»^۱ عهده‌دار گسترش دانش متخصصین و افراد درگیر در زمینه مالکیت فکری نسبت به پیشرفتهای سریع‌السير این قلمرو پرتحول می‌باشد. اهداف این مؤسسه عبارتند از:

الف) فراهم آوردن آموزشهای ضروری مرتبط با مالکیت صنعتی برای کارکنان اداره مالکیت صنعتی ژاپن،

ب) ارایه آموزش به وکلای حقوقی به منظور تقویت دانش و تواناییهای علمی آنها درباره موضوعات مرتبط با دعاوی راجع به مالکیت صنعتی و تحولات تکنولوژیک. اشخاصی که از آموزشهای مؤسسه مزبور بهره‌مند می‌شوند عبارتند از کارشناسان بررسی مرحله اول و مرحله ثانوی (تجدیدنظر) در اداره مالکیت صنعتی، مأمورین اداری، مدیران، مدرسان و وکلا. برای مثال، در سال ۲۰۰۰ میلادی، نزدیک به ۵۶۵۰ نفر در این آموزشها شرکت جستند و پس از طی دوره‌های موردنظر، موفق به کسب گواهی مؤسسه شده‌اند.

ساختار اداری مؤسسه به شکل زیر است:

مؤسسه آموزش مالکیت صنعتی

ساختار فوق به خوبی نشان می‌دهد که اولاً آموزش برای چه اشخاصی در نظر گرفته شده است (کارشناسان بررسی، مأمورین اداری و غیره)، ثانیاً چه آموزشهایی ارایه می‌شوند (موضوعات تخصصی و موضوعات جنبی مثل زبان انگلیسی) و بالاخره اینکه

آموزش هم در بعد نظری اجرا می‌شود و هم در بعد عملی. وجود کارگاه آموزشی و افراد مسؤول این کارگاهها به این ضرورت مهم اشاره می‌کند که بحثهای مالکیت فکری (و به طور اخص مالکیت صنعتی) را نمی‌توان فقط در کتابها مطالعه کرد بلکه افرادی که در عمل با این موضوعات سر و کار دارند باید تجارب عملی خود را به آموزش گیرندگان منتقل کنند تا آنها درک کاملی از موضوع به دست آورند.

۲) آموزش افراد شاغل در زمینه مالکیت صنعتی

کارشناسان بررسی درخواستهای متقاضیان ثبت مالکیت صنعتی، نیازمند آموزش دائمی هستند. دلیل این موضوع روشن‌تر از آن است که نیازمند توضیح تفصیلی باشد: علم و دانش (در شکل مادی و محسوس آن یعنی اختراع، ابتکار و غیره) به طور روزمره در حال تغییر و تحول است. به تبع این تغییر، روشهای حمایت از مالکیت مخترعین و مبتکرین نیز متحول می‌شود. به همین خاطر، در کشور ژاپن آموزشهایی اجباری برای کسانی که شغل آنها در زمینه مالکیت صنعتی است در نظر گرفته شده است. برای دستیاران کارشناسان بررسی، قبل از دریافت حکم رسمی، یک دوره آموزش سه ماهه ضروری است. پس از اخذ حکم، در مدت سه سالی که دستیار کارشناس بررسی به کار مشغول است، برای نه ماه باید به آموزش و یادگیری اشتغال داشته باشد. این آموزش در مراحل بعدی، یعنی هنگامی که وی به درجه کارشناسی، یا کارشناسی ارشد و یا کارشناسی مرحله تجدیدنظر ارتقا می‌یابد، پیگیری می‌شود. بدون گذراندن دوره‌های آموزشی و موفقیت در آنها، ارتقا به مراحل بعدی امکان‌پذیر نخواهد بود.

موضوعات آموزشی برای دستیاران کارشناسی عبارتند از:

- ۱- دانش پایه‌ای راجع به قوانین و استانداردهای بررسی درخواستها.
- ۲- بررسی درخواستهای واقعی و همچنین آموزش نظری همراه با آموزش عملی راجع به نحوه تحقیق و بررسی محتوای درخواستها و تهیه پاسخها و اخطارهای مورد نیاز.
- ۳- آشنایی به نحوه تحقیق راجع به کار بخشهای خصوصی درگیر در کار تحقیق و توسعه

(R&D).

- ۴- بررسی اختراعات مرتبط با نرم‌افزارهای کامپیوتری.

در انتهای دوره آموزشی، فرد شرکت کننده باید گزارشی درباره موضوعات آموزش داده شده تهیه و در یک امتحان آموزشی شفاهی شرکت کند.

کارشناسان بررسی درخواستها، موضوعات زیر را فرا خواهند گرفت:

الف) حقوق مالکیت صنعتی.

ب) کنوانسیون پاریس.

ج) معاهده همکاری در مورد حق اختراع (پی.سی.تی) PCT.

د) خطوط راهنمای آموزشی.

هدف از آموزش مطالب فوق به دست آوردن دانشی در سطح عالی نسبت به روال بررسی درخواستها و آشنایی با نحوه کار بخشهای تحقیق و توسعه در بخش خصوصی و همچنین تسلط بر نگارش به زبان ژاپنی همراه با نحوه استدلال خواهد بود. افراد شرکت کننده پس از طی دوره، گزارشی درباره کل موضوعات آموزشی تهیه خواهند کرد و سپس در امتحانات مربوط به هر درس شرکت خواهند کرد.

کارشناسان مرحله تجدیدنظر باید با قوانین مربوط به تجدیدنظر و نحوه رسیدگی دادگاهها و نیز قانون آیین دادرسی مدنی آشنا شوند. بعلاوه، روال رسیدگی دادگاههای تجدیدنظر به طور عملی به آنها آموزش داده می شود تا آنها برای پیگیری دعوی مورد نظر در دادگاهها از تسلط کافی برخوردار شوند. بازدید از دادگاه عالی توکیو و شرکت در جلسات رسیدگی آن از موضوعات الزامی دوره آموزش است.

۳) آموزش حقوق مالکیت فکری

آموزش موضوعات مربوط به مالکیت فکری ابعاد گوناگونی را دربر می گیرد: اهمیت بعد تکنولوژیک و فنی موضوع را نمی توان دست کم گرفت زیرا بدون آشنایی با موضوع مالکیت فکری، هیچ گونه دانشی نسبت به سایر ابعاد موضوع حاصل نخواهد شد. روند بررسی و ابعاد اداری آن نیز مکمل درک صحیح از موضوع مالکیت فکری است. اما شاید مهمترین بعد آموزش مالکیت فکری، بعد حقوقی آن است. در کشور ژاپن، مؤسسه آموزش مالکیت صنعتی به آموزش موضوعات زیر اهمیت بیشتری می دهد:

۱- آشنایی با شاخه های حقوقی مالکیت فکری از قبیل حق تکثیر (کپی رایت)، جلوگیری از

رقابت نامشروع و غیره.

۲. آشنایی با نحوه تفسیر قوانین و آیین رسیدگی به اختلافات و دعاوی به منظور به دست آوردن آگاهی لازم در مورد نحوه رسیدگی دادگاهها به اختلافات راجع به مالکیت فکری.

۳. آشنایی با حقوق مدنی ژاپن به عنوان پایه و مبنای حقوق مالکیت فکری.

۴. شرکت در کلاسهای حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه توکیو به منظور یادگیری سایر موضوعات حقوقی مرتبط با مالکیت فکری.

۵. شرکت در کلاسهای حقوقی دانشکدههای حقوقی در کشورهای خارجی به منظور آشنا شدن با ابعاد بین‌المللی موضوع مالکیت فکری.

۶. شرکت در دوره‌های آموزشی که توسط قضات مجرب برگزار می‌شود و در آنها ابعاد عملی مربوط به رسیدگی‌های قضایی توضیح داده می‌شود.

البته در کنار آموزش حقوقی، دروس مرتبط دیگری نیز به شرکت‌کنندگان در دوره مورد نظر آموزش داده می‌شود. برای مثال آموزش زبان (بویژه زبان انگلیسی) از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. کسانی که خواهان آشنایی دقیق با موضوع مالکیت فکری هستند قطعاً باید با زبان انگلیسی آشنا باشند تا بتوانند ضمن مراجعه به منابع حقوقی و موضوعی، تحقیق لازم را در مورد ثبت‌های پیشین و جاری مالکیت صنعتی و محتویات آنها بدست آورند. البته در کشور ژاپن، آموزش زبان محدود به زبان انگلیسی نیست و زبانهای دیگر چون فرانسه، آلمانی، چینی و کره‌ای را نیز دربر می‌گیرد. انتخاب زبانهای مزبور با توجه به نیازهای عملی صورت گرفته است بدین خاطر سایر کشورها نیز باید با در نظر گرفتن نیازهای عملی و مصالح کشور، دوره‌های خاصی را برای آموزش زبانهای خارجی برای کارشناسان خود در نظر بگیرند.

۴) آموزش مالکیت فکری در سطح مدارس، دبیرستانها و دانشگاهها

در مراحل مختلف نظام آموزشی ژاپن، موضوع مالکیت فکری به دانش‌آموزان مدارس و دبیرستانها و همچنین مراکز آموزش فنی - حرفه‌ای تعلیم داده می‌شود: الف) در مرحله دبستانی، کتابهای ساده‌ای برای دانش‌آموزان تهیه می‌شود که در آنها، تشویق دانش‌آموزان به تفکر بیشتر و همچنین به ابتکار و خلاقیت مدنظر قرار می‌گیرد.

هدف اصلی از نگارش این کتاب ساده، آموزش این مطلب است که ابتکار و اختراع که پایه تمدن صنعتی است، مشخصه‌ای است که به آموزش و تربیت پرورانده می‌شود. نگرش همراه با ابتکار و نوآوری نیاز به تمرین و تعلیم دارد و این کار باید از سنین کودکی آغاز شود.

ب) در مرحله دبیرستان، آموزش دانش‌آموزان در مرحله‌ای بالاتر پیگیری می‌شود. در این مرحله دانش پایه‌ای درباره حقوق مالکیت فکری و نحوه حمایت از آن تعلیم داده می‌شود. تحلیل تاریخ شکل‌گیری نظام مالکیت فکری و علل آن می‌تواند به دانش‌آموزان دبیرستانی کمک کند تا تصویر روشنی از این موضوع در ذهن خود ترسیم کنند. این تحلیل تاریخی بویژه بر تاریخ کشور ژاپن متمرکز می‌شود تا به دانش‌آموزان تفهیم شود که پیشرفت و جهش صنعتی ژاپن در قرن ۱۹ ناشی از انتقال صحیح مالکیت فکری به کشور ژاپن و سپس تحول و گسترش آن در سایه حمایت مناسب از مالکیت فکری بوده است. در این زمینه، نقش نظام حمایت از حق اختراع مورد تأکید فراوان قرار می‌گیرد.

اشاره به تعداد کتابهایی که در سطح دبستانی و دبیرستانی تکثیر و تدریس شده‌اند به درک بهتر موضوع و اهمیتی که دولت ژاپن برای آن قابل است کمک می‌کند. در سطح دبستانی، ۵۰۰ هزار نسخه تکثیر و توزیع شده است. این تعداد چهل درصد دانش‌آموزان کلاس پنجم دبستان را تحت پوشش قرار می‌دهد. در سطح راهنمایی، ۲۶۰ هزار نسخه تکثیر و در اختیار دانش‌آموزان کلاس هفتم (کلاس دوم راهنمایی) قرار گرفته که شامل ۲۰٪ دانش‌آموزان کلاس هفتم می‌شود. در سطح دبیرستانی، ۹۰ هزار نسخه تکثیر و در سطح آموزشی استفاده شده است. این تعداد ۱۰٪ دانش‌آموزان کلاس دهم را شامل می‌شود. بعلاوه از روشهای سمعی - بصری (فیلمهای ویدیویی و دیسکتهای کامپیوتری) به خوبی استفاده شده است.

کتابهای راهنمای آموزش تهیه شده و در اختیار معلمین و دبیران گذاشته شده است. بعلاوه، جلسات توجیهی در سطح کشور ژاپن برای معلمان و دبیران برگزار شده و با تشکیل کلاسهای نمونه، روش صحیح آموزش به آنها تفهیم شده است.

ج) در مدارس فنی - حرفه‌ای نیز مهارتهای عملی مرتبط با کسب حقوق مالکیت فکری آموزش داده می‌شود. در این رابطه، آموزش نحوه انجام جستجو و تحقیق درباره

حقوق مالکیت فکری از اهمیت فراوان برخوردار است. برای دانش آموزانی که در شاخه تجاری آموزش می‌بینند نیز مهارت‌های عملی مرتبط با مالکیت صنعتی ناشی از طراحی صنعتی آشنا می‌شوند و به دانش آموزان سالهای بالاتر، مهارت‌های عملی ایجاد و انتقال تکنولوژی به عنوان قلب فعالیت‌های صنعتی آموزش داده می‌شود.

تعداد کتب تکثیر و توزیع شده می‌تواند نمایانگر اهمیت موضوع باشد:

- ۲۰۰۰ نسخه از کتاب استاندارد راجع به حق اختراع،

- ۵۰۰۰ نسخه از کتاب استاندارد راجع به علامت تجاری،

- ۳۰۰۰ نسخه از کتاب استاندارد راجع به طرح‌های صنعتی،

- ۵۰۰۰ نسخه از کتاب استاندارد راجع به انتقال تکنولوژی.

در این زمینه سمینارهایی در سطح دانشگاه دربارهٔ نحوهٔ کسب اختراع برگزار شده که تعداد آنها در سال ۲۰۰۰، ۶۲ سمینار و تعداد شرکت‌کنندگان ۲۸۴۲ نفر بوده است. برای مدیران شرکت‌های مشترک نیز ۶۷ سمینار برگزار شده است که ۳۲۳۰ نفر در آنها شرکت کرده‌اند. مشاورین تجاری و فنی نیز در ۱۸ سمینار شرکت کرده‌اند و تعداد شرکت‌کنندگان ۴۷۵ نفر بوده است.

۵) در سطح دانشگاهی درس‌های زیر برای دانشجویان برگزار شده است:

۱- دروس مقدماتی که در آنها طرح کلی نظام‌های مالکیت فکری و نحوه مدیریت آنها

تدریس می‌شود. نزدیک به ۵۳۰۰ دانشجو در این درسها شرکت کرده‌اند.

۲- دروس حرفه‌ای که شامل معیارهای بررسی درخواستها، نظام پیش‌بینی شده در

معاهده پی.سی.تی. و نحوه طبقه‌بندی آی.پی.سی می‌شوند. نزدیک به ۸۳۰۰ نفر در این دروس شرکت جسته‌اند.

۳- دروس مربوط به بازننگری در قوانین مربوط به مالکیت فکری که نزدیک به ۵۷۰۰

مستمع در آنها شرکت کرده‌اند.

○ نتیجه‌گیری

مطالبی که توضیح داده شد نشان می‌دهند که اهمیت آموزش مالکیت فکری و حقوق

ناشی از آن، برای کشور ژاپن و برنامه‌ریزان آن، بسیار مورد توجه بوده است. اگر توسعه جز با تغییر نگرش مردم محقق نمی‌شود، توسعه صنعتی نیز چون سایر اقسام توسعه، نیازمند آموزش عمومی و کمک به ارتقای درک صحیح مردم از اهمیت توسعه صنعتی، ساختار آن و نحوه حمایت از حقوق صنعتی است. این آموزش باید از ابتدایی‌ترین سطح آغاز شود و در همه سطوح ادامه یابد. روزآمد کردن این نظام آموزشی محتاج همکاری و مشارکت عمومی است لیکن برنامه‌ریزی و اجرای آن، مشارکت تمامی متخصصین را به طور ویژه طلب می‌کند. بر متخصصان آموزشی است که با توجه به تجارب کشورهای دیگر، برنامه مناسبی را برای کشور ایران آماده و بر اجرای آن نظارت نمایند.

